

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Becerilerin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinlikler Kapsamında İncelenmesi¹

Prof. Dr. Nevzat Gümüş

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4144-9990>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE

Arş. Gör. Canan Akyol

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9892-0010>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE

Arş. Gör. Görkem Avcı

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4489-1613>

Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Bartın – TÜRKİYE

Arş. Gör. Özdemir Dikicigil

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7455-1142>

Dokuz Eylül Üniversitesi, Buca Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, İzmir – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 19.08.2019

Kabul: 25.12.2019

On-line Yayın: 31.12.2019

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilgiler

Beceri

Beceri Öğretimi

Ders Kitabı

Etkinlik

Araştırma Makalesi

DOI: [10.9761/JASSS30270](https://doi.org/10.9761/JASSS30270)

Öz

Bu araştırmanın amacı sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerin uyumunun incelenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın verileri Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabından toplanmıştır. Veri toplama araçları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre seçilmiştir. Veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Bulgularda, ders kitabındaki her bir etkinlik, öğrenme alanları kapsamında incelenerek, her biri beceri ve alt boyutları karşılayacak şekilde ayrıntılı olarak verilmiş ve sonuçlar belirtilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklere yansımalarının dengesiz olduğu, hatta bazı beceri ve alt boyutlara ilişkin etkinliklerin ise hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, ders kitabındaki her bir öğrenme alanında, öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilere uygun ve dengeli dağılım gözetilerek etkinliklere yer verilmesi gerektiği önerilmektedir. Ayrıca öğretim programında, becerilere yönelik açıklamalara, alt boyutlara yer verilebilir ve araştırma, ders kitaplarındaki uygulama bölümleri için daha geniş kapsamlı incelenebilir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gümüş, N.; Akyol, C.; Avcı, G. ve Dikicigil, Ö. (2019). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Becerilerin 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinlikler Kapsamında İncelenmesi. *Jass Studies- The Journal of Academic Social Science Studies*, Number: 77, Winter, p. 219-229.

¹ Bu çalışma I. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu'nda özet bildiri olarak sunulmuştur.

***Examination of the Skills in the Curriculum for Social Studies Course
Within the Scope of the Activities Included in the 7th Grade Social Studies
Course Book***

Prof. Dr. Nevzat Gümüş

Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Izmir – TURKEY

Arş. Gör. Canan Akyol

Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Izmir – TURKEY

Arş. Gör. Görkem Avcı

Bartın University, Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Bartın – TURKEY

Arş. Gör. Özdemir Dikicigil

Dokuz Eylül University, Buca Faculty of Education, Department of Social Studies Education, Izmir – TURKEY

Article History

Submitted: 19.08.2019

Accepted: 25.12.2019

Published Online: 31.12.2019

Key Words

Social Studies

Skills

Teaching Skills

Textbooks

Activity

Research Article

DOI: [10.9761/JASSS30270](https://doi.org/10.9761/JASSS30270)

Abstract

The aim of this research is to examine the conformance of the skills in the curriculum for social studies course to the activities included in the 7th grade social studies course book. In the research, document review that is of the qualitative research methods has been used. Research data have been gathered from the social studies course curriculum and the 7th grade social studies course book approved by the Ministry of National Education. Data collection instruments have been selected according to the criterion sampling which is one of the purposeful sampling methods. Data have been analyzed by means of descriptive analysis. In the findings, each activity in the course book, by having been examined within the scope of learning domains, has been presented in detail so as to regard the skill and sub-dimensions, and relevant results have been stated. As obtained on the results, it has been detected that the reflection of the skills included in the social studies course curriculum on the activities taking place in the 7th grade social studies course book is unbalanced; and even, the activities for some skills and sub-dimensions are not involved in, at all. Accordingly, it is proposed that the activities must be included in each learning domain in the course book, by paying regard to the distribution to be proper and well-balanced in terms of the skills aimed to be gained within the curriculum. Furthermore, the explanations for the skills and sub-dimensions can be included in the curriculum, and the research can also be investigated as in a broader scope for the practice parts in the course books.

1. Giriş

Öğretim programının vazgeçilmez öğelerinden biri becerilerdir. Beceri, Türk Dil Kurumu tarafından, “kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, maharet” olarak tanımlanmaktadır (TDK). Başka bir tanıma göre ise beceri, basit anlamıyla bir işi yapabilmek için gereksinim duyulan yetenektir. Yine de beceriler her zaman yalnızca elle yapılan işlerden ibaret değildir (Johnson, Siegel ve Winch, 2010). Zihinsel işlemlerin tasarlanması ve davranışa dökülmesi de beceri olarak kabul edilir (Ehrenberg, 1991). Smith (2002) ise beceriyi, bir işi en iyi şekilde yapabilmek amacıyla deneyim ve çalışmalar sonucunda kazanılan kapasite olarak tanımlar.

2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı, öğrencilerin eğitim sürecinde okulda ve toplumsal yaşamda etkin bir birey olarak var olmasını sağlamak için eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, etkili ve güzel kullanma, empati gibi temel becerilerin kazandırılmasını hedefler. Sosyal bilgiler dersinin temel amaçlarından biri de öğrencilere yaşamda gerekli olabilecek becerileri kazandırarak, onların toplumsallaşmalarını ve iyi birer vatandaş olarak yetişmelerini sağlamaktır. Aynı zamanda etkin vatandaş yetiştirme amacı dolayısıyla sosyal bilgiler öğretiminde en uygun yol, öncelikle sosyal bilimlere ait bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılması olmalıdır. Bunun yanında öğrenme-öğretme süreçlerinde eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması, öğrencilerin yaşamda karşılaşılabilecekleri sorunlarla başa çıkabilmelerine yardımcı olmaktadır (Öztürk, 2007).

Yapısalci yaklaşıma göre sosyal bilgiler programları, kavram, değer ve becerilerin öğretilmesi ilkesine dayanır. Beceriler, yeni ve gelişmiş sosyal bilgiler programlarında, etkinlikler aracılığıyla uygulamalı olarak öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Yazıcı, 2006). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan tüm beceriler şu şekilde sıralanmıştır: Araştırma, çevre okuryazarlığı, değişim ve sürekliliği algılama, dijital okuryazarlık, eleştirel düşünme, empati, finansal okuryazarlık, girişimcilik, gözlem, harita okuryazarlığı, hukuk okuryazarlığı, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme, kanıt kullanma, karar verme, konum analizi, medya okuryazarlığı, mekânı algılama, öz denetim, politik okuryazarlık, problem çözme, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, yenilikçi düşünme, zaman ve kronolojiyi algılama (MEB, 2018a). Bu araştırma kapsamında 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan beceriler ise Tablo 1’de sıralanmıştır.

Tablo 1. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Kazandırılması Amaçlanan Beceriler

Öğrenme Alanı	Beceriler
1. Birey ve Toplum	İletişim, Medya Okuryazarlığı
2. Kültür ve Miras	Kanıt Kullanma
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Kanıt Kullanma, Problem Çözme, Tablo-Grafik-Diyagram Çizme ve Yorumlama
4. Bilim, Teknoloji ve Toplum	Zaman ve Kronolojiyi Algılama
5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Araştırma, Değişim ve Sürekliliği Algılama, Zaman ve Kronolojiyi Algılama
6. Etkin Vatandaşlık	Problem Çözme
7. Küresel Bağlantılar	İş Birliği, Problem Çözme, Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme

Ders kitapları, okuldaki eğitim-öğretim etkinliklerinin temel aracıdır. Ülkemizde öğretim programlarının temeline yapılandırmacı yaklaşımın alındığı süreçte öğrencilere ders kitabı ve çeşitli etkinlikler içeren çalışma kitabı hazırlanırken, öğretmenler için ise ders sırasında kendilerine yol göstermesi amacıyla öğretmen kılavuz kitapları hazırlanmıştır. Öğretmen kılavuz kitabı, öğretmenlere derste izlemeleri gereken yolu göstermesinin yanında, öğrencilerin ders sonunda sahip olmaları gereken kazanım, beceri ve değerleri de belirtmektedir. Sosyal bilgiler dersinde beceriler, ders kitabında yer alan metinler, bilgiler, fotoğraflar, resimler, atasözü ve özdeyişler, karikatürler, diyaloglar, öyküler, şiirler, etkinlikler ve değerlendirme soruları ile kazandırılmaya çalışılmaktadır (Çelikkaya, Başarmak, Filoğlu ve Şahin, 2013).

Günümüz dünyasında etkili düşünebilen, düşündüklerini gerçekleştirebilen, hak ve sorumluklarını bilen bireylere, diğer bir deyişle etkin vatandaşlara olan gereksinim oldukça fazladır. Böyle bireylerin yetişebilmesi için öğrencilere, öğretim programlarında belirtilen temel becerilerin yanı sıra sosyal bilgiler dersine özgü (Kaya, 2015: 293-295) becerilerin de kazandırılması gerekir. Alanyazın incelendiğinde, sosyal bilgiler dersi ve becerilere yönelik olarak; becerilerin öğrenciler tarafından kazanılma durumlarını (Demir, 2006), öğretmenler tarafından yapılan etkinlikler ve kullanılma durumunu (Çelikkaya, 2011; Çelikkaya, 2012; Narin ve Aybek, 2010; Taşkıran, Baş ve Bulut, 2016), programdaki belli becerilerin incelemesini (Baykara, 2006; Bulut ve Taşkıran, 2014) ele alan çeşitli araştırmalar mevcuttur. Ancak ders kitaplarındaki etkinliklerin, öğretim programındaki becerilerle ilişkisini inceleyen bir araştırma tespit edilmemiştir.

Öğretmenlerin ve öğrencilerin ana materyal olarak kullandıkları ders kitaplarında beceri öğretimine yönelik etkinliklerin yer alması büyük önem taşımaktadır. Kazanımların, kavramların, değerlerin ve becerilerin yanı sıra ders kitaplarındaki etkinlikler için de belli ölçütler olmalıdır. Çünkü kazanımların, kavramların, değerlerin ve becerilerin kazandırılmasında etkili yollardan biri etkinliklerdir. Becerilerin doğrudan öğretiminde, yeni yapılandırılmış bilgilerin, içeriğin ve materyallerin birbiriyle bağdaştırılması gerekir. Ders kitaplarındaki etkinlikler, öğrenmeyi kolaylaştırmakta ve bilgilerin kalıcılığını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla bu etkinliklerin, ilgili öğrenme alanındaki kazanımlar, kavramlar, değerler ve beceriler ile uyum göstermesi öğretim programının genel amaçları ve dersin özel amaçlarının kazandırılmasında etkilidir. Bu bağlamda araştırmanın öğretim programı ve ders kitabı hazırlayanlar ile sosyal bilgiler eğitimiyle ilgili araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yapılan alanyazın incelemesi ve ders kitaplarında yer alan etkinliklerin beceri öğretimindeki önemi göz önünde bulundurulduğunda, bu araştırmanın amacı, sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki becerilerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlikler kapsamında incelenmesidir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada şu soruya yanıt aranmıştır:

Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerin uyumu nasıldır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması amaçlanan olgu veya olgulara yönelik bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217). Doküman incelemesi ile sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinlikler kapsamında incelenmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Nitel araştırma yöntemi çerçevesinde doküman incelemesiyle yürütülen bu çalışmada veri toplama araçları, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan sosyal bilgiler dersi öğretim programı (2018a) ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı (MEB, 2018b) olarak belirlenmiştir. Veri toplama araçları, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme göre seçilmiştir. Ölçüt örneklemede, örneklem için belirlenen ölçütü karşılayan birimler örnekleme dâhil edilir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013: 91). Burada ölçüt, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında “Kitabımızı Tanıyalım” başlıklı sayfada (MEB, 2018b: 7), öğrenilenlerin pekiştirileceği etkinliklerin yer aldığı bölümün doğrudan belirtilmiş olmasıdır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri betimsel analiz ile çözümlenmiştir. Betimsel analizde elde edilen veriler, önceden belirlenmiş temalara göre özetlenir ve yorumlanır. Betimsel analiz; analiz için bir çerçevenin oluşturulması, oluşturulan çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bu bulguların yorumlanması olmak üzere dört temel aşamadan oluşur (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilerin, alanyazındaki kaynaklardan alt boyutlar belirlenerek, 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan etkinliklerle uyumuna bakılmıştır. Bu bağlamda ders kitabındaki her bir etkinlik, öğrenme alanları kapsamında incelenerek, her biri beceri ve alt boyutları karşılayacak şekilde ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Her bir öğrenme alanında, programda kazandırılması amaçlanan becerinin, ders kitabındaki ilgili öğrenme alanındaki etkinlikleri kapsayıp kapsamadığı iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak değerlendirilerek, karşılaştırılmıştır. “Görüş birliği” ve “görüş ayrılığı” sayılarına göre, Miles ve Huberman (2016: 64) tarafından ortaya konan formül kullanılarak “uzlaşma yüzdesi” belirlenmiştir. 101 etkinlik içinden 8 etkinlik farklı alt boyutlar ile ilişkilendirilerek değiştirilmiş ve araştırmanın güvenilirliği %92 olarak hesaplanmıştır. Miles ve Huberman’a göre güvenilirlik hesaplarının %70’in üzerinde çıkması araştırma için güvenilir kabul edildiğinden, araştırma kapsamında ulaşılan sonuç güvenilir kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 2. Birey ve Toplum Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Birey ve Toplum			
Beceri	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	f	%
İletişim	Sözlü/yazılı olarak kendini ifade etme	9	31,03
	Görüşlerini gerekçelendirme	4	13,79
	Bağlantı kurma	4	13,79
	Farklı perspektiften bakma	3	10,34
	Dinleme	2	6,9
	Başkalarının düşünce ve duygularını anlama	2	6,9
	Tartışma	2	6,9
	Açık fikirli olma	2	6,9
	Ortak bir amaç çevresinde toplanma	1	3,45
	Farklılıklara saygı duyma	-	-
Beceri	Alt Boyutlar (Altun, 2009)	f	%
Medya Okuryazarlığı	Medyada propaganda-ikna etme teknikleri ve kamuoyu oluşumu	-	-
	Medyada bakış açıları, ön yargılar ve kalıp yargıların fark edilmesi	-	-

Medyada gerçek ve kurgunun ayırılması	-	-
Medyada madde bağımlılığı, cinsel istismar, şiddet ve sağlık bilgisinin doğruluğuna yönelik sağlık bilinci	-	-

Birey ve Toplum öğrenme alanında, iletişim becerisi ile ilgili olarak en fazla (%31,03) sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. İletişim becerisi kapsamında farklılıklara saygı duyma alt boyutuna yönelik etkinlik yoktur. Birey ve Toplum öğrenme alanında, medya okuryazarlığı konusu ele alınsa da (MEB, 2018b: 27) medya okuryazarlığı becerisine uygun etkinliklere yer verilmemiştir. Etkinlikler, medya araçlarının sosyal ve kültürel hayattaki değişime olan etkisi ile kullanım amacına yöneliktir.

3.2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 3. Kültür ve Miras Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Kültür ve Miras			
Beceri	Alt Boyutlar (Barton, 2005'ten uyarlanmıştır.)	f	%
Kanıt Kullanma	Geçmişle ilgili bilgi aktarımı	16	61,54
	Geçmişteki insanların düşünce ve deneyimlerine bakış	5	19,23
	Kanıt sunma (gerekçeleştirme)	4	15,38
	Tarihsel (kanıt) sorgulama	1	3,85

Kültür ve Miras öğrenme alanında, kanıt kullanma becerisi ile ilgili olarak en fazla (%61,54) geçmişle ilgili bilgi aktarımı alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. Kanıt kullanma becerisi kapsamında en az (%3,85) tarihsel (kanıt) sorgulama alt boyutuna yönelik etkinlik bulunmaktadır.

3.3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 4. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

İnsanlar, Yerler ve Çevreler			
Beceri	Alt Boyutlar (Barton, 2005'ten uyarlanmıştır.)	f	%
Kanıt Kullanma	Geçmişle ilgili bilgi aktarımı	2	50
	Geçmişteki insanların düşünce ve deneyimlerine bakış	1	25
	Tarihsel (kanıt) sorgulama	1	25
	Kanıt sunma (gerekçeleştirme)	-	-
Beceri	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	f	%
Problem Çözme	Veri ve kaynak araştırması yapma	1	100
	Problemi tanımlama ve sınırlandırma	-	-
	Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma	-	-
	Hipotezleri test etme	-	-
	Probleme yönelik bir çözüme varma	-	-
Beceri	Alt Boyutlar (Erbilgin, Arıkan ve Yabancı, 2015'ten uyarlanmıştır.)	f	%
Tablo-Grafik-Diyagram Çizme ve Yorumlama	Verileri okuma	6	54,55
	Veriler arasını okuma	4	36,36
	Verilerin ötesini okuma	1	9,09
	Tablo-grafik-diyagram oluşturma	-	-

İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında, kanıt kullanma becerisi ile ilgili olarak en fazla (%50) geçmişle ilgili bilgi aktarımı alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. Kanıt kullanma becerisi kapsamında kanıt sunma (gerekçeleştirme) alt boyutuna yönelik etkinlik yoktur. Problem

çözme becerisi ile ilgili tek etkinlik veri ve kaynak araştırması yapma alt boyutuna yöneliktir. Tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama becerisi ile ilgili olarak ise en fazla (%54,55) verileri okuma alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. Tablo, grafik, diyagram çizme ve yorumlama becerisi kapsamında tablo, grafik, diyagram oluşturma alt boyutuna yönelik etkinlik yoktur.

3.4. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 5. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Bilim, Teknoloji ve Toplum			
Beceri	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	f	%
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Zaman ifadelerini doğru kullanma	4	50
	Zaman şeridindeki veriyi yorumlama	3	37,5
	Kronolojik sıralama yapma	1	12,5
	Takvim bilgisi edinme	-	-
	Zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman)	-	-
	Zaman şeridi oluşturma	-	-

Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanında, zaman ve kronolojiyi algılama becerisi ile ilgili olarak en fazla (%50) zaman ifadelerini doğru kullanma alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. Zaman ve kronolojiyi algılama becerisi kapsamında takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman) ve zaman şeridi oluşturma alt boyutlarına yönelik etkinlikler yoktur.

3.5. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 6. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Üretim, Dağıtım ve Tüketim			
Beceri	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	f	%
Araştırma	Bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma	4	57,14
	Okuduğunu anlama	3	42,86
Değişim ve Sürekliliği Algılama	Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama	2	100
	Benzerlik ve farklılıkları bulma	-	-
	Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme	-	-
	Geçmişteki problemleri ve nedenlerini tanıma	-	-
	Tarihsel bir problemin çözümüne alternatif çözümler bulma	-	-
Zaman ve Kronolojiyi Algılama	Takvim bilgisi edinme	-	-
	Zamanları ayırt etme (geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman)	-	-
	Zaman ifadelerini doğru kullanma	-	-
	Kronolojik sıralama yapma	-	-
	Zaman şeridindeki veriyi yorumlama	-	-
	Zaman şeridi oluşturma	-	-

Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanında, araştırma becerisi ile ilgili olarak en fazla (%57,14) bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma alt boyutuna yönelik etkinlikler yer almaktadır. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi ile ilgili etkinlikler zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama alt boyutuna yöneliktir. Değişim ve sürekliliği algılama becerisi kapsamında benzerlik ve farklılıkları bulma, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemleri ve

nedenlerini tanıma ile tarihsel bir problemin çözümüne alternatif çözümler bulma alt boyutlarına yönelik etkinlikler yoktur. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanında, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine uygun etkinliklere yer verilmemiştir.

3.6. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 7. Etkin Vatandaşlık Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Beceri	Etkin Vatandaşlık	
	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	f %
Problem Çözme	Problemi tanımlama ve sınırlandırma	- -
	Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma	- -
	Veri ve kaynak araştırması yapma	- -
	Hipotezleri test etme	- -
	Probleme yönelik bir çözüme varma	- -

Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki etkinlikler, öğretim programında belirtilen problem çözme becerisi ile uyuşmamaktadır. Öğrenme alanında daha çok değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, eleştirel düşünme gibi becerilere uyan etkinliklere yer verilmiştir.

3.7. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinliklerin Uyumu

Tablo 8. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanındaki Beceriler ile Etkinlikler

Beceri	Küresel Bağlantılar	
	Alt Boyutlar (Johnson ve Johnson, 1990)	f %
İş Birliği	Olumlu bağımlılık	1 20
	Bireysel sorumluluk alma	1 20
	Karşılıklı teşvik edici iletişim kurma	1 20
	İletişim kurma ve küçük gruplarda çalışma	1 20
	Grupların etkili çalışma sürekliliğini sağlama	1 20
Beceri	Alt Boyutlar (MEB, 2005)	
	Alt Boyutlar (Johnson ve Johnson, 1990)	f %
Problem Çözme	Veri ve kaynak araştırması yapma	2 40
	Problemi tanımlama ve sınırlandırma	2 40
	Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma	1 20
	Hipotezleri test etme	- -
	Probleme yönelik bir çözüme varma	- -
Beceri	Alt Boyutlar (Tezcan, 1974; Sürgevil, 2008'den uyarlanmıştır.)	
	Alt Boyutlar (Johnson ve Johnson, 1990)	f %
Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme	Kalıp yargıların ayırıcı niteliği	3 30
	Kalıp yargıların, tahmini/duygusal durumu anlatması, değer yargısı niteliği	3 30
	Kalıp yargıların olumlu/olumsuz olabilmesi	3 30
	Kalıp yargıların basit bilgiler içermesi	1 10
	Ön yargının olumsuz bir duygu oluşu	- -
	Ön yargının kanıttan yoksun oluşu	- -

Küresel bağlantılar öğrenme alanında, iş birliği becerisi ile ilgili olumlu bağımlılık, bireysel sorumluluk alma, karşılıklı teşvik edici iletişim kurma, iletişim kurma ve küçük gruplarda çalışma ile grupların etkili çalışma sürekliliğini sağlama alt boyutları ile ilgili birer etkinlik yer almaktadır. Problem çözme becerisi ile ilgili en fazla (%40) veri ve kaynak araştırması yapma ile problemi tanımlama ve sınırlandırma alt boyutlarına yönelik etkinlikler bulunmaktadır. Problem çözme becerisi kapsamında hipotezleri test etme ve probleme yönelik bir çözüme varma alt boyutlarına yönelik etkinlikler yoktur.

Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisi ile ilgili ise en fazla (%30) kalıp yargıların ayırıcı niteliği, tahmini ya da duygusal durumu anlatması, değer yargısı niteliği ile olumlu ya da olumsuz olabilmesi alt boyutlarına yönelik etkinlikler yer almaktadır. Kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme becerisi kapsamında ön yargının, olumsuz bir duygu oluşu ve kanıttan yoksun oluşu alt boyutlarına yönelik etkinlik yoktur.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Öğretim programının vazgeçilmez öğelerinden olan becerilerin öğrencilere kazandırılmasında öğretim sürecinde rol üstlenen birçok etken vardır. Bunların en önemlilerinden biri de ders kitaplarıdır. Ders kitaplarının içeriğinin, becerilerin kazandırılması üzerindeki etkisi hem öğrenci hem de rehber olarak öğretmen açısından göz ardı edilemez. Bu durumda ders kitaplarının, öğrencilerin kazanması beklenen becerilere yönelik etkinliklere sahip olması gerekmektedir. Araştırma kapsamında 7. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan yedi öğrenme alanındaki becerilere ilişkin ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde, bazı becerilerin (medya okuryazarlığı, zaman ve kronolojiyi algılama, problem çözme) alt boyutlarına yönelik hiçbir etkinliğin yer almadığı, bazılarının ilişkin de çok az etkinlik olduğu görülmüştür.

“Birey ve Toplum” öğrenme alanında “iletişim” becerisine yönelik etkinlikler yer alırken, “medya okuryazarlığı” becerisine ilişkin herhangi bir etkinlik bulunmamaktadır. Ayrıca, “iletişim” becerisine yönelik etkinliklerde de dengesiz bir dağılım vardır. Ders kitaplarında “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan “kanıt kullanma” becerisine yönelik etkinlikler yer almakla birlikte, alt boyutlarda dengesizlik söz konusudur. Örneğin, “geçmişle ilgili bilgi aktarımı” alt boyutundaki etkinlikler %61,54 oranında yer alırken, diğer alt boyutlara ilişkin oranlar da kendi aralarında dengeli dağılıma sahip değildir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki öğrenme alanlarında yer alan becerilere ilişkin ders kitaplarındaki etkinlikler incelendiğinde bazı becerilere ilişkin hiç etkinliğe yer verilmediği, bazı becerilerin ise alt boyutlarının büyük bölümüne yönelik hiç etkinliğe yer verilmediği tespit edilmiştir. Örneğin, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “problem çözme” becerisinde yalnızca “veri ve kaynak araştırması yapma” alt boyutuna ilişkin etkinlik varken diğer dört alt boyuta ilişkin hiçbir etkinlik bulunmamaktadır. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında “zaman ve kronoloji algılama”, “zaman şeridindeki veriyi yorumlama” ve “kronolojik sıralama yapma” alt boyutlarına yönelik etkinlikler bulunmaktadır. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanındaki “değişim ve sürekliliği algılama” becerisinde yalnızca “zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama” alt boyutuna ilişkin etkinlik yer alırken diğer dört alt boyuta ilişkin etkinliklere yer verilmemiştir. Bu öğrenme alanında yer alan ve “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında da bulunan “zaman ve kronoloji algılama” becerisine yönelik ise etkinlik yoktur. Aynı durum “Etkin Vatandaş” öğrenme alanında yer alan ve “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında da bulunan “problem çözme” becerisinde görülmektedir. Programdaki yedinci ve son öğrenme alanı olan “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise tüm becerilere (iş birliği, problem çözme, kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme) ilişkin etkinlikler nispeten dengeli bir şekilde ders kitaplarında yer almaktadır.

Bu sonuçlara göre sosyal bilgiler öğretim programında yer alan becerilerin 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklere yansımalarının dengesiz olduğu, hatta bazı beceri ve alt boyutlara ilişkin etkinliklerin ise hiç yer almadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla ders kitaplarının etkinlikler itibarıyla programı yansıtmadığı söylenebilir.

5. ÖNERİLER

• 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilere uygun etkinliklere yer verilmelidir.

- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, sosyal bilgiler dersi öğretim programında kazandırılması amaçlanan becerilerin alt boyutlarına ilişkin etkinlikler dengeli verilmelidir.
- Sosyal bilgiler dersi öğretim programında, becerilere yönelik açıklamalara ve alt boyutlara yer verilebilir.
- Araştırma, 5. sınıf ders kitabındaki “Düşünelim Tartışalım” ile 5., 6. ve 7. sınıf ders kitaplarındaki “Sıra Sizde” bölümleri için daha geniş kapsamlı incelenebilir.

KAYNAKÇA

- Altun, A. (2009). Eğitim bilim açısından seçmeli medya okuryazarlığı dersi programına eleştirel bir yaklaşım. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 97-109.
- Barton, K.C. (2005). Tarihte birinci elden kaynaklar: Efsaneleri/mitleri aşmak. Y. Doğan (Çev.), *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(5), 1407-1426.
- Baykara, N. (2006). *Sosyal bilgiler dersinin düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Beceri. (t.y.). *Türk Dil Kurumu* içinde.
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ce5cbf84f57d0.84953461 sayfasından erişilmiştir.
- Bulut, B. ve Taşkıran, C. (2014). 6. Sınıf sosyal bilgiler programındaki kazanımların zihinsel beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-13.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: Öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çelikkaya, T. (2012). Sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin yaptıkları etkinlikler. *The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science*, 5(5), 57-74.
- Çelikkaya, T., Başarmak, U., Filoğlu, S. & Şahin, B. (2013). Reflection levels of values to be gained explicitly in secondary schools on textbooks. *The Online Journal of New Horizons in Education*, 3(2), 8-20.
- Demir, M.K. (2006). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde eleştirel düşünme düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(3), 155-169.
- Ehrenberg, S.S. (1991). Concept development. In A. Costa (Ed.), *Developing minds: A source book for teacher thinking* (pp. 290-294). USA Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development.
- Erbilgin, E., Arıkan, S. & Yabanlı, H. (2015). Çizgi grafiğini yorumlama ve oluşturma becerilerinin ölçülmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(2), 43-61.
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (1990). Cooperative learning and achievement. In S. Sharan (Ed.), *Cooperative learning: Theory and research* (pp. 23-37). New York: Praeger.
- Johnson, S., Siegel, H. & Winch, C. (2010) *Teaching thinking skills*. New York: Continuum International Publishing Group.
- Kaya, B. (2015). Sosyal bilgilerde beceri öğretimi. C. Dönmez & K. Yazıcı (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 263-301). Ankara: Pegem Akademi.
- MEB. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve kılavuzu (4, 5, 6 ve 7. sınıf). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- MEB. (2018a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB. (2018b). 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı. Devlet Kitapları: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Miles, M.B. & Huberman, A.M. (2016). Nitel veri analizi. (Çev. Ed. S. Akbaba Altun & A. Ersoy). Ankara: Pegem Akademi.
- Narin, A. & Aybek, A. (2010). İlköğretim ikinci kademe sosyal bilgiler öğretmenlerinin eleştirel düşünme becerilerinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1), 336-350.
- Öztürk, C. (2007). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi-yapılandırmacı bir yaklaşım içinde* (s. 21-50). Ankara: Pegem Akademi.
- Smith, G.F. (2002). Thinking skills: The question of generality. *Journal of Curriculum Studies*, 34(6), 659-678.
- Sürgevil, O. (2008). Farklılık kavramına ve farklılıkların yönetimine temel oluşturan sosyo-psikolojik kuramlar ve yaklaşımlar. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 111-124.
- Taşkıran, C. (2014). 6. Sınıf sosyal bilgiler programındaki kazanımların zihinsel beceriler açısından incelenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(2), 1-13.
- Taşkıran, C., Baş, K. & Bulut, B. (2016). Sosyal bilgiler dersinin kendine özgü becerileri kazandırılma düzeyleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1-19.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle ilgili stereotipler (kalıp yargılar) ve Türk değerleri üzerine bir deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Yazıcı, K. (2006). Sosyal bilgiler ve okuma becerileri. *Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 273-283.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8. baskı). Ankara: Seçkin.